

*Подходи в преподаването
Approaches in Teaching*

ИЗОБРАЖЕНИЯТА В ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ (РЕЗУЛТАТИ ОТ АНКЕТА)

Мария Николова

138. СОУ „Проф. Васил Златарски“ – София

Резюме. Статията е извадка от диагностично проучване върху степента на уменията на учениците да интерпретират изображения при изучаването на темата за Великата Френска революция и управлението на Наполеон Бонапарт. Съдържа резултати и аналитични изводи от проведена частично стандартизирана анкета сред обучаващи се, която установява отношението им към работата с изображения в часовете по „История и цивилизация“. Конкретно е констатирано тяхното отношение към предмета история, изображенията в учебната литература и работата с тях в часовете по „История и цивилизация“, предпочитаните от учениците изображения за индивидуална и груповата работа. Анкетата улавя и редица трудности, които обучаващите се изпитват при изпълнението на задачи, свързани с работа с нагледни средства. Резултатите имат за цел да покажат преди всичко слабостите, които се допускат в преподаването по история при използването на тази техника на работа в учебните часове, за да се потърсят начини за тяхното преодоляване.

Keywords: history, images, survey, students

Работата с различни по вид източници води до постигането на една от основните цели на историческото образование – развиване на умения за самостоятелно мислене, критично отношение към миналото и съзидателно отношение към настоящето и бъдещето (Кушева, 2000: 61). Работата с изображения като исторически източници трябва да се разглежда именно в контекста на постигането на тази цел. Те, от една страна, съдържат в себе си духа на дадена историческа епоха, а от друга, именно поради тази причина, дават възможност на учениците да оценят тази епоха от съвременна гледна точка (Радева, 1993: 63). Новите технологии на възпроизвеждане и на използване на изображенията, характерни за нашата съвременност, разширяват тяхната употреба и значимост в учебния процес. Днес те вече имат признат статут на основни исторически документи (Валс, 2004: 40).

Развиването на умения в обучението по история за работа с изображения е важен проблем поради все по-ясно очертаващото се значение на информаци-

онното общество, в което изображенията от учебниците си съперничат с много други, които средствата за масово осведомяване предлагат (Валс, 2004: 42). В този смисъл развиването на аналитични и критични способности по отношение на изображенията у учениците, предвид тяхното изобилие в съвременното общество, бих казала е задължение на образователната система спрямо младото поколение и правото му да има знания и умения да разбира света, в който живее. Все още обаче изображенията в учебниците и учебните помагала по история изпълняват по-скоро естетическа функция, а не функциите на исторически документи за епохата (Валс, 2004: 42).

Настоящата статия е извадка от диагностично проучване върху степента на уменията на учениците да интерпретират изображения при изучаването на темата за Великата Френска революция и управлението на Наполеон Бонапарт (Николова, 2012: 36–42, 46–48). Инструмент при извършването на диагностичен анализ по конкретна тема е частично стандартизираната анкета, при която предварително и в определена последователност са зададени въпроси и техните възможни отговори, както и такива, при които се изисква анкетираният сам да конструира отговора си (Бижков, 2002: 271–272). Основна цел на прилагането на анкетата при диагностичния анализ на уменията на учениците за интерпретиране на изображения е да установи отношението им към работата с изображения в часовете по история в контекста на цялостното им отношение към учебния предмет.

Обхватът на изследването включва 40 ученици – от 1 до 20 номер на две паралелки в X клас (16–17-годишни), без оглед на пола и успеваемостта по история на всеки ученик дотогава. Отношението им към предмета „История и цивилизация“ и неговото преподаване в училище е с висока степен на одобрение – за 60 % от тях той е сред първите три от любимите им от общо 12 предмета, като на първо място е посочен английският език, а на трето място учениците поставят предмета „Биология и здравно образование“ (**Таблица 1**).

Като най-значима цел на обучението по история учениците избират от анкетата твърдението, че тя запознава хората с истината за миналото. Висок е и процентът на посочилите твърдението, че историята учи на основни исторически знания и умения. 12.5 % от учениците посочват, че изучаването на история им помага да се ориентират в политическата обстановка на настоящето им, а двама от тях – че учи на родолюбие и патриотизъм. Нито един ученик не е посочил, че изучаването на история учи на любов към самата история.

Учениците отчетливо избират и метода на преподаване. На първо място поставят разказа на учителя, следван от посещения на исторически обекти. Работата с изображения и работата с информационни и комуникационни технологии е поставена на трето място (40 % от учениците). Не много висока степен на одобрение на начините на изучаване на история учениците показват при три от предложените варианти на отговори – работа само с текста на урока в учебника,

работа с исторически карти, таблици и графики в учебника и интерпретиране на историческа информация от писмени документи (**Таблица 2**).

Средната степен на одобрение на учениците при работата с изображения в учебните часове се доказва и от резултатите от отговорите на въпроса **как възприемат изображенията в учебника**. Мнозинството от анкетираните възприемат изображенията в учебниците по история най-вече като илюстративен материал с естетически функции (**Диаграма 1**). В същото време посочват, че при провеждане на системна работа с изображения до голяма степен биха се разширили и задълбочили познанията им по история (**Доколко според Вас работата с изображения разширява и задълбочава познанията ви по история? – Диаграма 2**). Учениците не абсолютизират това свое виждане за важността на работата с изображения в часовете по история, като посочват в анкетата, че те не могат да бъдат основни източници на достоверна информация за миналото, а само способстват за изграждането на вярна представа за него (**Според Вас може ли да се изгради вярна представа за миналото на основата на историческите изображения? – Диаграма 3**).

Давайки отговор на въпроса **какви страни на историята трябва да отразяват изображенията в учебниците**, учениците отговарят на базата на общите си интереси по история, като отговорите са повече от един. От резултатите, отбелязани в **Таблица 3**, е видно, че при тях доминира интересът към политическите събития и социалните конфликти, като изявеното от тях желание е да работят с изображения, разширяващи познанията им главно в тези сфери на историческото знание. В същото време резултатът е показателен и за това, че в учебниците по история културните процеси и всекидневният живот през различните епохи са слабо засегнати като тематика.

От видовете изображения учениците предпочитат да работят със снимки (32 ученици) и художествени картини (13 ученици). Слабо е предпочитанието им да работят с плакати (2 ученици) и карикатури (3 ученици). Двама от тях са посочили, че одобряват работата с учебни презентации. Ниската степен на предпочитание на работата с плакати и карикатури може да се обясни с обстоятелството, че в X клас с учебен материал за IX клас се изучава Нова история, през който исторически период тези два вида изображения нямат популярността, характерна за съвременната история.

Анкетираните ученици са запознати с техниките на работа с изображения и са интерпретирали такива в процеса на обучението си. В този смисъл те отговарят на въпроса **какво от работата с изображения харесват най-много** на базата на своя познавателен опит. От резултатите е видно, че учениците предпочитат в работата си с изображения (очевидно им е и по-лесно да се справят) да извличат съдържащата се в тях информация. Най-голяма трудност, поради което и невисока степен на желание да изпълняват такива задачи, изпитват при извличането на информация чрез сравнение на изображения (**Таблица 4**).

Обобщено, резултатите от анкетата показват, че учениците определят предмета история като един от любимите си предмети и го оценяват като важен, защото той ги запознава с истината за миналото, дава им основни знания за него и спомага за развитието у тях на основни исторически умения, което им помага да се ориентират в политическата обстановка на настоящето им. Като основен източник на знания в обучението си по история учениците посочват учителя с неговите разкази за исторически събития и процеси. Това идва да покаже, че учениците не изпълняват достатъчно задачи за приложение на теоретични знания в учебните часове, поради което не показват висока степен на интерес към други техники на работа в обучението си. Основна причина за това е, че цялостната рамка на обучението по история, заложена в учебните помагала и учебната нормативна база, не го стимулира. Това се вижда и от данните на анкетата за отношението на учениците към работата с изображения в часовете по история, поставена на трета позиция.

Учениците отбелязват, че в учебниците по история изображенията имат функцията предимно на илюстративен, естетически материал. Същевременно те дават висока оценка на работата с изображения, която до голяма степен би разширила и задълбочила познанията им по история и би спомогнала за изграждането на вярна представа за миналото. Именно тук се получава разминаване с това, което предлага учебната литература за използването на изображения, и очакванията на учениците за работа с тях, като развитите у тях специфични умения за боравене с изображения са резултат на прилаганата по желание на учителя техника на работа с такива източници в учебните часове.

Учениците разглеждат изображенията като източник на знания във всички сфери на историята, като подчертават онези, които представляват водещ интерес за тях – политическите събития и социалните конфликти. От видовете изображения учениците предпочитат да работят със снимки, защото според тях снимките дават по-ясна, точна и достоверна представа за миналото и от тях по-лесно се извлича информация. На второ място в анкетата за предпочитаните от обучаващите се изображения за работа учениците посочват художествените картини. Аргументират избора си с това, че картините представят историческите събития и процеси емоционално, метафорично и разкриват културата и естетиката през дадена историческа епоха. Изборът на карикатурите се обяснява с това, че те отразяват отрицателните страни на събитията, осмиват ги и представят забавната страна на историята. Има и ученици, които са посочили като важни за работа всички видове изображения, защото така биха получили по-обширна и комплексна информация.

Предпочитанието на учениците да работят със снимки синхронизира с лекотата им да извличат информация от изображенията, което се по-

твърждава от данните от анкетата. Тълкуването и извличането на информация чрез сравняване на изображения обаче ги затруднява. Причините могат да се търсят в недостатъчната системна работа с изображения в учебните часове, каквато не предполагат учебниците и помагалата по история, както и в неразбирането от учениците на многоаспектността на историческото знание.

ЛИТЕРАТУРА

- Бижков, Г. & Краевски, В. (2002). *Методология и методи на педагогическите изследвания*. София.
- Валс, Р. (2004). Илюстрациите в учебниците по история. *Диалогът в историята*, 9.
- Кушева, Р. (2000). *Методика на обучението по история*. София.
- Николова, М. (2012). *Уменията за интерпретиране на изображения при изучаване на темата за Великата Френска революция и управлението на Наполеон*. Дипломна работа за придобиване на II професионалноквалификационна степен. София.
- Радева, М. (1993). *Проблеми на обучението по история в училище*. София.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Анкета

Уважаеми ученици

С тази анкета искаме да узнаем Вашето отношение към използването на изображения в обучението по „История и цивилизация“.

Ограждайте избрания от Вас отговор с кръгче. При грешка може да задраскате и да отбележите наново всеки отговор.

Отговорите на въпрос № 2 отбележете в таблицата със знака V.

На въпроси № 5 и 6 трябва да отговорите със свободен текст.

На въпрос № 9 трябва да отбележите с цифри от 1 до 4 степенуването на отговорите си.

Не се влияйте от другите, защото за нас е важно Вашето собствено мнение.

Отговорите Ви ще помогнат да се усъвършенства обучението по история. Благодарим Ви!

1. В каква степен са важни следните цели на обучението по история?

- А) Запознава ни с истината за миналото.
- Б) Учи ни на основни исторически знания и умения.
- В) Учи ни на ориентация в политическата обстановка.
- Г) Учи ни на любов към историята.
- Д) Учи ни на родолюбие и патриотизъм.

2. Доколко харесвате следните начини да се изучава история?

	Никак	Малко	Много
А) Работа с изображения в часовете.			
Б) Разкази на учителя за исторически събития и процеси.			
В) Извличане и анализ на историческа информация от писмени документи.			
Г) Работа с исторически карти, таблици, графики в учебника.			
Д) Работа само с текста на урока в учебника.			
Е) Посещение на исторически обекти.			
Ж) Работа с информационни и комуникационни технологии.			

3. Според Вас може ли да се изгради вярна представа за миналото на основата на историческите изображения?

- А) Да.
- Б) Не.
- В) Не мога да преценя.
- Г) В известна степен.

4. Как възприемате изображенията в учебника?

- А) Като източник на знания.
- Б) Като илюстрации на написаното в учебника.
- В) Имат естетически функции.
- Г) Изобщо не им обръщам внимание.

5. Кои са Вашите три любими учебни предмета?

- А)
- Б)
- В)

6. С какви изображения харесвате да работите най-много в часовете по история?

- А) Със снимки, защото
-
- Б) С плакати, защото
-
- В) С художествени картини, защото
-
- Г) С карикатури, защото
-
- Д) Други (посочете конкретно) –, защото .
-

7. Какви страни на историята според Вас трябва да отразяват изображенията в учебниците? Възможни са повече от един отговор.

- А) Политически събития.
- Б) Политически портрети.
- В) Културни процеси.
- Г) Всекидневен живот.
- Д) Социални конфликти.

8. Доколко според Вас работата с изображения разширява и задълбочава познанията ви по история?

- А) Никак.
- Б) В малка степен.
- В) До голяма степен.

9. Какво от работата с изображения Ви харесва най-много? Степенувайте отговора си.

- Извличането на съдържащата се в тях информация.
- Тълкуването на смисъла на изображението.
- Извличането на информация чрез сравняването на изображения.
- Възможността за съпреживяване.

ТАБЛИЦИ

Таблица 1. Отношение на учениците към изучаваните предмети в X клас

Предмет	Първо място	Второ място	Трето място	Общо
История и цивилизация	22.5 %	22.5%	15 %	60 %
Български език и литература	2.5 %	12.5 %	12.5 %	27.5 %
Английски език	40 %	17.5 %	12.5 %	70 %
Втори чужд език (немски и испански)	2.5 %	5 %	7.5 %	15 %
Математика	10 %	10 %	7.5 %	27.5 %
Информационни технологии	0 %	0 %	10 %	10 %
География и икономика	5 %	10 %	2.5 %	17.5 %
Етика и право	0 %	0 %	2.5 %	2.5 %
Физика и астрономия	2.5 %	7.5 %	7.5 %	17.5 %
Химия и опазване на околната среда	0 %	0 %	0 %	0 %
Биология и здравно образование	5 %	10 %	15 %	30 %
Физическо възпитание и спорт	7.5 %	5 %	7.5 %	20 %

Таблица 2. Отношение на учениците към начините на изучаване на история

Показател	Никак	Малко	Много
А) Работа с изображения в часовете	0 %	60 %	40 %
Б) Разкази на учителя за исторически събития и процеси	0 %	7.5 %	92.5 %
В) Извличане и анализ на историческа информация от писмени документи	10 %	52.5 %	37.5 %
Г) Работа с исторически карти, таблици, графики в учебника	7.5 %	60 %	32.5 %
Д) Работа само с текста на урока в учебника	40 %	47.5 %	12.5 %
Е) Посещение на исторически обекти	2.5 %	20 %	77.5 %
Ж) Работа с информационни и комуникационни технологии	10 %	50 %	40 %

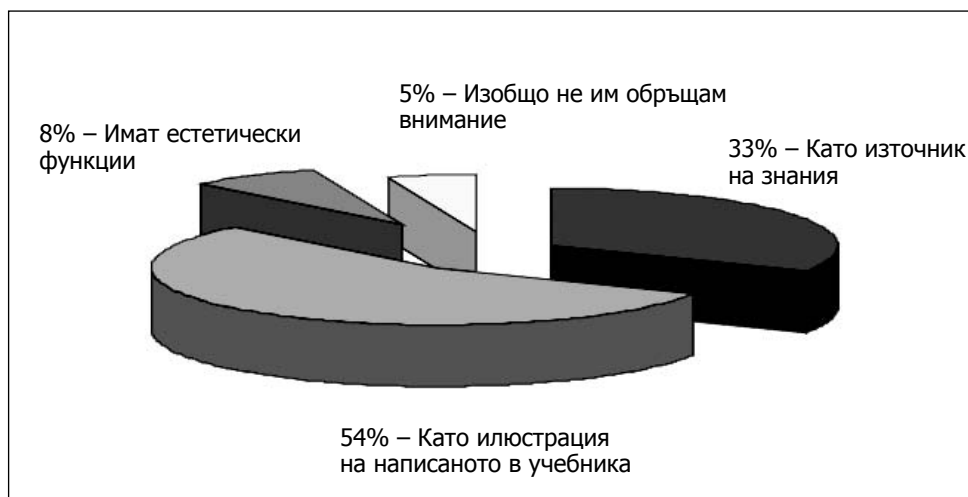
Таблица 3. Отношение на учениците към аспектите на историческото знание

Показател	Брой ученици
Политически събития	34
Политически портрети	18
Културни процеси	19
Всекидневен живот	17
Социални конфликти	22

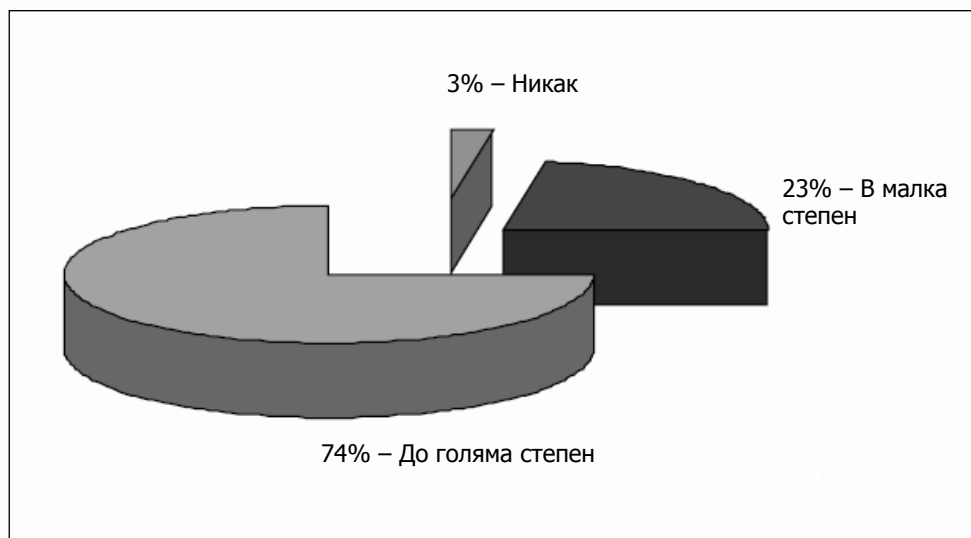
Таблица 4. Отношение на учениците към спецификата на работа с изображения

Показател	Първо място	Второ място	Трето място	Четвърто място
Извличане на съдържащата се в изображенията информация	35 %	32.5 %	15 %	17.5%
Тълкуване на смисъла на изображението	22.5 %	32.5 %	35 %	10 %
Извличане на информация чрез сравнение на изображения	12.5 %	20 %	32.5 %	37.5%
Възможност за съпреживяване при работа с изображения	30 %	15 %	17.5 %	35 %

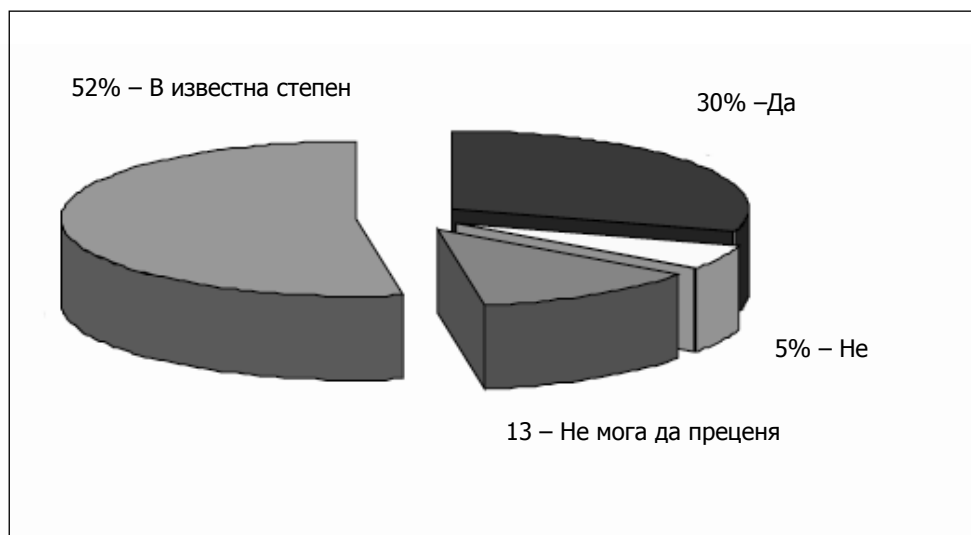
ДИАГРАМИ

Диаграма 1. Отношение към изображенията в учебника

Диаграма 2. Задълбочаване на знанията по история при работа с изображения в учебните часове

Диаграма 3. Изграждане на вярна представа за миналото чрез работа с изображения

IMAGES IN HISTORY TEACHING (RESULTS OF A SURVEY)

Abstract. The article contains results and analytical conclusions of a standardized survey among students. The survey found a positive attitude to the subject history which students assessed as an important one as introducing them to the truth of the past and helps them in developing specific skills. Working with images in the lessons of history is not listed as a priority by students (a priority is the story of the teacher and the visiting of historical sites), which shows that the learning process does not put enough tasks for working with visual tools to increase the willingness of students to gain knowledge in this way. One reason for this is that the images in the textbooks are illustrations to the text of the lessons, which does not create conditions for intensive practical work with them. At the same time, the students indicate that the images would broaden and deepen their knowledge of history, mainly for political events and social conflicts – their choice. Cultural processes and everyday life in various historical eras find little interest among students and the types of images they work easily with are pictures, paintings, cartoons, posters. The students find it difficult to interpret and extract information by comparing images and to write interpretive text for image analysis.

Maria Nikolova

✉ 138. „Prof. Vassil Zlatarski“ School
3–5, Alfred Nobel
1574, Sofia, Bulgaria
E-mail: newance@abv.bg

ДВАДЕСЕТИ НАЦИОНАЛЕН КОНКУРС НА КЛУБ „РОДОЛЮБИЕ“

Националният ученически клуб „Родолюбие“ е създаден през 1992 г., като организираният от него конкурс продължава да се провежда без прекъсване вече двадесет години. С девиза си „Пази ме, за да оцелееш“, с възрожденската си енергия и вяра в добродетелите, клубът привлича стотици учители и ученици от всички краища на страната. Иницирираните дейности включват изграждането на местни клубове, провеждането на национални срещи и състезания, издаването на сборници с ученически работи.

В националния кръг на Двадесетия юбилеен конкурс на клуб „Родолюбие“ бяха представени над 150 работи – есета, презентации и реферати, на ученици от V до XII клас, както и тринадесет учителски разработки. На 2.11.2012 г. Националният военноисторически музей отново отвори вратите си за млади родолюбци от цялата страна, за да бъдат наградени отличилите се участници в конкурса.

На тържеството беше представен и сборник с подбрани разработки от проведените през годините състезания. Заглавието на сборника, „Корени и криле“ насочва към една от любимите теми за есета на участниците – „Корените не са окови за крилето“. Под този наслов са намерили място ученически и учителски откровения, свързани с многообразните прояви на толерантността – новата духовна стратегия на обединена Европа, с жалоните на българската идентичност, с местните обичаи и традиции, с мисията учител.

Организирианият форум отново доказа, че за родолюбието няма граници – нито възрастови, нито географски.

В настоящия брой на списание „История“ Ви представяме една от отличените в юбилейния конкурс на клуб „Родолюбие“ разработки, посветена на работата на курса по свободноеизбираема подготовка „Краезнание“ към СОУ „Васил Левски“, Велинград.